

Michał Cieślak

Dzieje Parafii
Ewangelicko-Augsburskiej w Rybniku

Michał Cieślak

**Dzieje Parafii
Ewangelicko-Augsburskiej w Rybniku**

Postowie Dawid Keller

**Muzeum w Rybniku
Rybnik 2017**

Michał Cieślak
Dzieje Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Rybniku

Redaktor wydawnictw Muzeum w Rybniku:
dr Bogdan Kloch, Dyrektor Muzeum w Rybniku

Redaktor prowadzący: Dawid Keller
Poślowie: Dawid Keller
Projekt graficzny i skład: Dawid Keller
Projekt graficzny okładki: Dawid Keller
w oparciu o layout Hanny Stano
Na okładce fotografia Łukasza Zawady
Korekta: Na Marginesach Katarzyna Solecka

Wydanie oryginalne części pierwszej: *Geschichte der Evangelischen Kirchengemeinde in Rybnik O/S*, Vetriebengemeinschaft „Junge Rybniker“, Runderoth/Rhld. 1981

Autor i wydawca dołożyli należytych starań w celu ustalenia aktualnych posiadaczy praw autorskich do pierwotnego wydania pracy *Geschichte der Evangelischen Kirchengemeinde in Rybnik O/S*, Runderoth/Rhld. 1981

Książka powstała z maszynopisu
dostarczonego przez Michała Cieślara.
Ilustracje zostały dostarczone przez Michała Cieślara

Wydawca: Muzeum w Rybniku, ul. Rynek 18, 44-200 Rybnik,
www.muzeum.rybnik.pl

Partner wydania: Oberschlesisches Landesmuseum Ratingen
(Muzeum Górnośląskie w Ratingen), www.oslm.de

© by Michał Cieślak i Muzeum w Rybniku

ISBN 978-83-96959-20-3

Druk:
Drukarnia Totem.com.pl Sp. z o.o. Sp. k., ul. Jacewska 89
88-100 Inowrocław

SPIS TREŚCI

Dzieje Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Rybniku (1791–1945).

Przełożył: Michał Cieślak

I. Słowo wstępne od wydawcy [niemieckiego opracowania]	9
II. Dzieje Parafii Ewangelickiej w Rybniku	10
III. Uzdrowisko Dziecięce „Betania” (Bethanien)	31
IV. Pastorowie Kościoła Ewangelickiego w Rybniku	33
V. Opis zamieszczonych obrazów i zdjęć	33
VI. Źródła	59
VII. Zdjęcia [numeracja wydania niemieckiego]	59
VIII. Uzupelnienie do niemieckiego wydania Dziejów Parafii Ewangelickiej w Rybniku na podstawie dodatkowego materiału historycznego zebranego przez tłumacza	61

5

Dzieje Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Rybniku po II wojnie światowej (1945–2008). Spisał: Michał Cieślak

I. Wstęp	64
1. Słowo wstępne autora	64
2. Sytuacja rybnickiej parafii po zakończeniu działań wojennych	66
II. Okres służby duszpasterskiej ks. radcy Edwarda Romańskiego w Rybniku (1945–1984)	68
1. Przybycie ks. Edwarda Romańskiego do Rybnika i początkowy okres jego służby	68
2. Remonty obiektów kościelnych i odbudowa budynku plebanii	70
3. Charakterystyka poszczególnych parafii w ośrodku obsługiwanym przez ks. radcę Edwarda Romańskiego	75
4. Kalendarium ważniejszych i ciekawszych wydarzeń parafialnych	78
5. Pozaparafialna działalność ks. radcy Edwarda Romańskiego – obsługa nabożeństw w innych parafiach, zajęcia w Konsystorzu i w Synodzie, publicystyka, wyjazdy zagraniczne	110
6. Ostatnie czynności kościelne ks. radcy E. Romańskiego przed odejściem do wieczności	119
7. Ostatnie tygodnie życia ks. radcy Edwarda Romańskiego	120
8. Życiorys ks. radcy Edwarda Romańskiego	120
9. Uroczystość pogrzebowa ks. radcy Edwarda Romańskiego	123

III. Okres służby duszpasterskiej ks. Piotra Mendrocha (1985–1988)	130
1. Przybycie ks. Piotra Mendrocha do Rybnika i początek jego służby	130
2. Kalendarium ważniejszych i ciekawszych wydarzeń parafialnych	130
3. Życiorys ks. Piotra Mendrocha	133
IV. Okres służby duszpasterskiej ks. Waldemara Szajthauera (1988–1989)	134
1. Przybycie ks. Waldemara Szajthauera do Rybnika	134
2. Kalendarium ważniejszych i ciekawszych wydarzeń parafialnych	135
3. Życiorys ks. Waldemara Szajthauera	137
V. Okres służby duszpasterskiej ks. Zbigniewa Kowalczyka (1989–2002)	138
1. Okoliczności przybycia ks. Zbigniewa Kowalczyka do Rybnika	138
2. Wybór ks. Zbigniewa Kowalczyka na proboszcza w Rybniku	139
3. Kalendarium ważniejszych i ciekawszych wydarzeń parafialnych	139
4. Kampania wyborcza i wybór na urząd proboszcza w Rybniku	164
5. Życiorys ks. Zbigniewa Kowalczyka	165
6. Życiorys diakon pastorałej Aleksandry Błahut-Kowalczyk	166
VI. Okres służby duszpasterskiej ks. Mirosława Sikory w Rybniku (2002–)	167
1. Początek kadencji ks. Mirosława Sikory w rybnickiej parafii	167
2. Uroczystość instalacji ks. Mirosława Sikory na proboszcza rybnickiej parafii	168
3. Życiorys ks. proboszcza Mirosława Sikory	169
4. Kalendarium ważniejszych i ciekawszych wydarzeń parafialnych	170
5. Inwestycje oraz remonty obiektów kościelnych	195
VII. Kuratorzy i Rady Parafialne (Kościelne)	200
1. Chronologia wyborów Rad Parafialnych	200
2. Życiorysy kuratorów parafialnych	203
VIII. Organiści	208
1. Stali organiści w Rybniku	208
2. Rybniccy parafianie pełniący funkcje organistów w parafiach rybnickiego ośrodka: w Czerwionce, Raciborzu i Ściborzycach Wielkich	214
IX. Kościelni	215
X. Dzieje rybnickiego chóru parafialnego	220

XI. Kontakty z zaprzyjaźnionymi parafiami zagranicznymi	233
1. Kontakty z Parafią Ewangelicko-Reformowaną w Etten-Leur (Holandia)	233
2. Kontakty ekumeniczne z ewangelikami i katolikami w Glashütten (Niemcy)	237
XII. Losy starego i nowego cmentarza	244
XIII. Losy parcel (działek) parafialnych	247
XIV. Dzieje Koła Pań	251
XV. Dzieje Koła Młodzieży	259
XVI. Szkółka Niedzielna	268
XVII. Pomoc humanitarna z zagranicy	274
XVIII. Zabawy karnawałowe i festyny parafialne	276
XIX. Talenty artystyczne w rybnickiej parafii	277
1. Ryszard Bisek	277
2. Karol Cieślar	279
XX. Zestawienie wszystkich osób pełniących różne funkcje w powojennym okresie rybnickiej parafii 1945–2008	280
XXI. Źródła informacji	281
XXII. Zakończenie	282
XXXIII. Aneks (2009–2017)	283
1. Dane statystyczne	283
2. Inwestycje i remonty	283
3. Szkółka Niedzielna	284
4. Koło Pań	284
5. Jubileusze	286
6. Chór Parafialny „Canto Deo”	289
7. Osiągnięcia alpinistyczne i żeglarskie członka rybnickiej parafii	291
8. Kurator i Rada Parafialna	293
9. Organiści w kościele	293
10. Prace związane z jubileuszem 500. Rocznicy Reformacji	293
Postówie (Dawid Keller)	295

Postowie

295

Opracowanie Michała Cieślara składa się z dwóch części. Pierwszą stanowi tłumaczenie niezwykle rzadkiej, a wartościowej broszury wydanej w środowisku rybniczan przebywających w Niemczech po II wojnie światowej. Drugą – jego autorskie zestawienie o charakterze kronikarskim dziejów parafii ewangelicko-augsburskiej w Rybniku. Autor miał dostęp do licznych i wartościowych źródeł parafialnych oraz do relacji świadków. Z tego powodu jest to tekst niezwykle cenny. W przypadku materiału do 1945 r., czyli tłumaczenia owego tekstu wydanego w 1981 r., czytelnik zasługuje na kilka słów uzupełnienia czy wyjaśnienia.

Przed wszystkim praca ta powstała w określonych okolicznościach politycznych i geograficznych; stąd nosi zdecydowanie ich piętno. Skutkuje to z jednej strony dość kategorycznym stwierdzeniem o braku zachowania źródeł, z drugiej jednoznaczną deklaracją narodowościową, która faktycznie tworzy obraz parafii (zwłaszcza w okresie międzywojennym) jako co najmniej skłóconej narodo-wo. Co więcej, niektóre widoczne w tekście określenia budzą zrozumi-ate wątpliwości wnikliwego czytelnika. W toku badań nad monografi-ą historyczną Rybnika udało się również jednoznacznie stwierdzić, że zachowały się źródła do dziejów parafii ewangelicko-augsburskiej w Rybniku zarówno sprzed 1922 r., jak i z okresu międzywojennego. Nie są to materiały obcej proveniencji, ale w zdecydowanej większości archiwalia Kościoła Unijnego. Ze względu na fakt, iż opracowanie to było już wykorzystywane w historiografii, czasami niestety bezkrytycznie, warto wskazać podstawowe różnice między nim a innymi źródłami (i opracowaniami).

Według ostatnich ustaleń B. Klocha pierwszy, wzmiankowany dla Rybnika proboszcz ewangelicki miał nazywać się Georgius (Jerzy) Lisso-vius¹, a nie, jak dotąd pisano, Kisso-vius. Poza tym istniejący do dzisiaj budynek kościoła parafialnego w Rybniku jest drugim, a nie trzecim na tym miejscu. Co więcej, nie uległ on spaleni-u w 1853 r.² Dysponujemy również prawdopodobnie pełnym wykazem kolejnych pastorów nie tylko w odniesieniu do czasu po 1945 r., ale także i do okresu wcześniejszego. Jest to nie tylko zmiana lub poprawka do tekstu publikowanego opracowania, ale również poszerzenie danych o imiona. Byli to zatem (przed 1945 r.): Carl Wilhelm Naglo (2 lutego 1791 r.–1793 [?]), Wilhelm Krebs (?), Johann Gottlob Klar (1793 [1796]–†1825), Johann August Wolff (1826–1852 [1853?]), Erich Rudolph Heinrich (1853–1877), Franz Ulrich Hübener (Hübner, 1876–1879), Johann Ernst Schulze (1879–1882), Johannes Kutta (1882), Gerhard Eberlein (1883–1884), Max Braun (1883–1890), Heinrich Richard Max Sorof (1890–1892), Paul Reinhold (1892–1926), Christian Schwencker (1926–1937), Adolf Zielke (1937–1939, od listopada 1937 r. tylko dla parafian niemieckich), Robert Fiszka-l (1937–1939, od listopada 1937 r. tylko dla parafian polskich), Heinrich Gerhardt (1940–1942), Christian Schwencker (1942–1945)³.

¹ B. Kloch, *Rybnik w Koronie Czeskiej w epoce habsburskiej (1526–1740)*, [w:] *Rybnik. Dzieje miasta i jego dzielnic*, red. Z. Hojka, B. Kloch, w druku.

² H. Dudata, *Kościół katolicki i inne związki wyznaniowe*, [w:] *Rybnik. Dzieje...*, w druku.

³ D. Neß, *Schlesisches Pfarrerbuch*, Bd. 5: *Oberschlesien, Ostoberschlesien, Ostschlesien*, Leipzig 2015, s. 349–352; H. Dudata, *Kościół katolicki i inne...*; D. Keller, *W okresie międzywojennym*, [w:] *Rybnik. Dzieje...*, w druku.

Tłumaczone opracowanie podaje również, że w parafii ewangelickiej w Rybniku odnotowywano w XIX w. liczne konwersje z katolicyzmu. W świetle zachowanych akt metrykalnych parafii teza ta nie znajduje jednak potwierdzenia i została ostatnio wiarygodnie zweryfikowana przez H. Dudąłę⁴.

Wskazać należy, że pierwotnie parafia była odporna na niesnaski narodowościowe. Przykładowo podczas otwarcia kościoła byli obecni ewangelicy narodowości polskiej i niemieckiej. Jeszcze w połowie XIX w., już po wyodrębnieniu się parafii w Rybniku, kazania wygłaszano w obu językach. Dopiero później sytuacja się zaogniła, a w kolejnych latach parafia stała się jednoznacznie (oficjalnie) niemiecka narodowo. Szczególnie mocno można było to dostrzec w okresie powstań i plebiscytu na Górnym Śląsku oraz w postawie długoletniego ówczesnego pastora, P. Reinholda, jak też i osób szczególnie zaangażowanych w życie parafii⁵. W rzeczywistości przyniosło to jedynie dodatkowe problemy, niepotrzebne spory, a nawet brak odnotowania w tłumaczonym opracowaniu zarówno decyzji wynikających z powołania Tymczasowej Rady Kościelnej Ewangelickiego Kościoła Unijnego na Górnym Śląsku po 1937 r., jak i mianowania dodatkowego pastora dla ewangelików Polaków, co świadczyć może o trwałości owych podziałów.

Tekst w obu częściach nie był poddawany opracowaniu redakcyjnemu. Jedynie w odniesieniu do zweryfikowanych błędów odesłano do niniejszego posłowania.

Chciałbym również w tym miejscu podziękować Dyrekcji i pracownikom Oberschlesische Landesmuseum w Ratingen za pomoc w wydaniu niniejszej publikacji.

Należy mieć nadzieję, że prezentowane opracowanie, jak i liczne nowe ustalenia historyków, zamieszczone nie tylko w monografii historycznej Rybnika, pozwolą lepiej poznać dzieje tej grupy chrześcijan w mieście.

Dawid Keller

⁴ H. Dudąła, *Kościół katolicki i inne...*

⁵ D. Keller, *W okresie międzywojennym...*